

Już podzim

Na 24 września 2005r

No, toż momy we kalyndorzu richtik podzim. Zawdy po gorkim lecie cowiek niy poradził sie doczkać na tyn czos, kiej listeck na stromach napocznom tak ci sie fajniście farbić, kiej kasztońce, ajchle lebo bukwice ślatujom na palice, i kiej idzie przy gryfnij launie zametlać sie we babskie lato. Tela, co latoś tak na isto za gorko niy było a klara to dziepiyro łostatnie tydzie deczko grzoła, i ino te, kiere sie na szlus siyrpnia i napoczniyńcie wrzyśnia wykludziyli na wywczasy, mieli ci jesce mocka uciychy. Jo mom wiela, nale to wiela szykownych stromow kole mojj chałpy, i chocia jejich latoś dosik trocha powyrzynali, to jesce jes na co kuknońć. Na te listeck jedne pożółkle, jedne scerwiynione, szarłatne, inksze juzaś blank bronotne. A kiej jesce lekuśki wiaterek zaduje, to aże cowieka zatyko nikiej to tak wszysko gryfnie i cichusko ślatuje na zymia i na ceście wygłondo ci to blank choby ftoś gryfny tepich łozciongnół.

Tak tyż jakosik na podzim pokwanckołech sie do Radia Katowice na telki konkurs we naszym godce (bydzieto dwa lata tymu nazod). Poturnowołech we hażliku kole zdradła, to coch tam kcioł jejim berać, i we jeden telki gryfny dziyń – jak to na podzim idzie uwidzieć – pokwanckołech sie do Katowic. Włoz żech do banki, kiero fyrto łod Bytonia do Katowic i nazod. Dojechali my tom bankom do tego ci u nos Sztadijonu Ślonskiego. Kuknołech na te gryfne, szykowe stromy, na drzewa. Blank ci mie tu zacząłbrowało. Choby miesionczkorz, znacy lunatyk, wyłozech ze tyj banki i poszoł żech piechty bez tyn nasz gryfny Panazyntkowy Park Kultury i Wypoczynku (jak to sie kiejsik mianowało).

Wiycie, wiesna to ci jes cosik gryfnego, bez lato jes ci we tym parku na isto fest szykownie, szumnie, zima poradzi tak śniygim wszysko zasuć i wszysko do imyntu wysztiglować, iże dych poradzi cowiekowi zasztopować. Nale, dło mie to drzywa, krzoki, no cołko prziroda nojgryfniyszo, nojpiykniyszo, nojbarzij mom jom rod terozki na podzim.

Takech tompoł bez tyn park, zacząłbrowany, czas sztopnoł, zabrymzowoł dło mie. Widziołech sie ino jak za bajtla, po bosoku tyrali my po tych liściach, kiere tak lekuśko, cichusko ślatujom na drogi, na cesty, na trawniole. Niyskorzij tyż juzaś ujzdrzołech som sia we krotkich galotkach, ze rozfaklowanom kalfaskom w gracy ... swond łozhajcowanych liściow w nochołu ... zarozki tyż spomnieli mi sie fojery, blandery, już blank na łodwiczcz i kobzole, kartofle (kiere przodzij chabło sie, pichło pamponiowi ze pola za naszym szachtom na Pniokach) wyciongane, wyjmniynte ze gluty palcyskami. Te ufifrane spolonymi kartofloma fresy mojjch kamratow-śpikoli z cołkigo familoka.

I łoroz poczułech sie telki lekuśki choby papiyrzanny drach, kiery na podzim furgoł w lufcie na szpagacie. Stykli dwa-trzi patyki, lajstki, trocha modrego, zielonego abo cerwonego papioru, dobrze sknołtlowano woga i jesce ku tymu papiyrzanny łogon (podany) nikiej keta na jedli, na chojnie bez Gody, przy Dzieciontku. A drach furgo, corozki dalszij, corozki myńszy sie robi a mie sie zdo, co jo do kupy śniym furgom choby ptok.

A sam podzim, na jesień, ło kieryj tyż jes pora powiadaczek, choby te:
Kiej jesiyniom pynko na młódkach kora, zima jes festelno i niyskora.
Jesynno słota – kwarytka dyszczu, kibel błota.

Podzim tego niy wywieje, czego wiesna niy zasieje!
A listecki ślatujom, lekuško, cichuško nikiiej śniyg bez zima. I bez te listecki, bez to co na isto momy podzim, przepomniołech, zaboczółech wszyjsko coch ci na tyn konkurs narychtował. I takech sie czuł choby stary kłamoto, stary kofer na gorze, kiery już żodnymu sie na nic niy przido. Jak to jużech godoł: za mody bółech na śnik, a za stary na grzych. Bo na isto, telki wyciepniynty na pynzyjo (co jo godom?) na „świadczynia przedemerytalne”, to tak jak ze mojim Starzikiym, kiery zawdy rzondziół co na starość:

„Słuch sie traci,
Śypia corozki słabsze
A... pragliwość ciyngiym rośnie!”

Ino niy poradza spokopić, co moja staro, moja Elza medikowała kiej do somsiódki, do naszymy staryj Gogolinki, godała, iże:

– Chop na pynzyji to gynął tak choby szrank na pojstrzodku izby; festelnie go łobłazować trza, a wyciepnońć żoł!

Abo, tyż tak jakosik co to bezmać:

– Chop na pynzyji to tak jużaś choby szolka bez ucha; chycić niy ma za co, a i wyciepnońć tyż srogo mierzōncka !!!

Nale, to coch sam rzondziół ło mojiy babie i ło jejij godce (i niy dejcie sie sam zbałamońć!) to przeca jes na isto psinco skuli tego co naszkryfłół bół ci kiejsik nasz wywołany poyta Kazimierz Przerwa Tetmajer:

„Nie uważuj na to, chociaż głowa siwa!
Popod starym bukiem twardy korzeń bywa!”

Nale, niy ma co zważować na babskie godanie bo już kiejsik downo tymu nazod jedyn mōndrok pedzioł, iże Baba to ci jes pora godajōncych cyckōw, i tela !!!!
E, tam szkoda godać kiej za łoknym listka corozki barzij ślatujom, corozki barzij kolorowo i na stromach, i na drodze. I beztoż na łostatek łostawiołech sie jesce jedyn fal. Kasztany znocie, dymbionki, ajchle znocie, pra? A jo spomnioł przodzij ło bukach. Jo jesce za bajtla mioł rod bucynki lebo bukwice – nikiiej inksi godali – , wiycie telkie ajchle, kiere na bukach zdrzejom. Festelnie ci łone, zdrzałe mi , i niy ino mie, smakowali. Poradziółech pod bukami łajzić godzinoma, zbiyrac i choby ziorka słonecznika łuskać i wcinać.

A bucyna, buk to je drzewo, kiere zawdych mioł nojbarzij rod. Im wyżij łone rosnom (we gorach) tym barzij te drzewa przypominajom ludzi, tym barzij sie trzimiom zymiowy powykryziwanymi korzynioma, kiere wystowajom nad ta zymio, nikiiej wylazujōnce ze pnioka grace, ryncyska łolbrzyna, wielgoluda. I te srogie drzywa, stromy dowajom telkie maluśkie ajchle, ajchelki z kierych jużaś nowe wyrosnom, i to jesce srogsze drzewa. A na podzim cheba ino buki majom tak gryfne liście, iże idzie gawcyć sie na nie cōłkimi godzinoma, richtik ciyngiym.

Kiej tak godom ło tym gryfnym czasie, kiej już przikwanckała sie ta szykowno, gryfno „polsko jesiyń” to mi sie spomniało kiejech kole mojj siyni trefioł jedna moja somsiodka. A podle raji to było tak:

– No, toż jużaś my sie trefiyli, pra? A cożeście sie Majzlino tak wczorej na łodwiczierz festelnie chichrali ze waszym Bercikiym ?

– A wiedzom, panie Ojgyn, to skuli tego, iże boł ci u nos bercikowy kamrat, kiery po piyrszyj halbeczce napocznoł nom stare wice łozprawiać.

– Niy godejcie Majzlino, to wyście jakosik gorzoła swojemu starymu fōndnyli?

– A dyć dejcie pokoj, panie Ojgyn, tymu gizdowi przecamć bych niy postawiōła; kamrat ze sia przismycoł, można ci jejigo staro łokminiōł. Nale, kiej już ta halba na stole stoła, to trza jom boło bogobojnie występać, boby sie kamrat mog na nos pogorszyć, a tak to my chocia ździebko szpasu mieli.

No, ja. Dobry wic zawdy je we wercie, tela ino co go trza poradzić richtik dobrze, łopedzieć. Bo trza boczyć, iże cołki kōnsztik łozprawiano wicow to som trzi telkie przikozania: szpas musi być blank krotki, fajniście, wartko i ze festelnym cwekiym łopedziany, a żodyn niy moge sie spodzioć, kiej bydzie szlus. Tak nikiej we tym wicu, kierych kiejsik słyszōł we kabarycie u Bogusia Smolenia:

– Ecik, a przajesz ty mi chocia, łožynisz sie symnom – pyto sie frela jejigo karlusa i gawcy sie na wiyrch, na jejigo gymba?

– A toć, iże ci przaja, nale coby sie zarozki żynić?

– No, to ślazuj symie, ty giździe!

Nale, wice, wicami a sam sie jużaś mele. Kiejsik, można ze dwa lata tymu nazod godali we telewizyi, co sam u nos aże sto siedymdziesiont trzi tysionce chopa kozoło sie przy tym spisie powszychnym szrajbnońć, iże łoni som narodowości ślōnskij. Z tego ci jesce na isto wiela łostudy jes, i jesce moge być. Bo podle raje to boło tak: zawdy sie sam u nos roztomajte angyjbery ciepali co momy blank srogo myńszojść miymiecko. I to, i samtukej, i we łopolskim, kaj ci tyn cołki Kroll (downiyjszy nasz Król) festelnie sie roztopiyrzoł, coby chocia jednygo pośła mog mieć we tym naszym Syjmie. A terozki sie pokozoło, iże tych co to ło sia godajom „myńszość miymiecko” blank tak wiela niy ma, a już nojbarzij żodyn sie tego niy spodzioł, co richticznych Ślōnzokow je za tela.

– No wiycie, panie Ojgyn, jo tam sie wiela ze tego niy pomiarkowała, a mie sie żodyn niy spytoł cy jo je Ślōnzocka, abo fto.

– Jo wiym, mie tyż ta gryfno dziolcha, kiero nos ze Elzom w doma nawiedziyła, ani sie niy spytała, nale jo już wiedziol, i kozołech jeji naszkryflać we tyj tabulce co jo je Ślōnzok. A to ino beztoż, iże mie richtik zgorszyli te wszyjskie asy we tyj Warszawie. Terozki to jużaś sie przeciepujom tymi Ślōnzokami, tela coby tam jakosik erbnońć pora głosow przy tym latośnym welonku.

– Niy godejcie, panie Ojgyn, to wyście niy som Ślōnzok? To wyście niy som, jakech medikowała, samstōnd?

– Ja, Majzlino, jo jes samstōnd, tak jak i moje Łojce i Staroszki. Jo jes Ślōnzok, tela ino, iże już downij, za starego piyrwyj stary Ligoń (starzik łod Karlika z „Kocyndra”) godoł co miyndzy wszyjskimi nacjomoma som Słowianie. Miyndzy

tymi Sławianami som Poloki. A jużaś miyndzy Polokami som Ślonzoki, i we telkij ino raji jo na to gawca, wiedzom łoni, pani Majzlino? Tela, co my byli zawdy za mało miymieckie dło Miymcōw a za mało polskie dło Polokōw. I każdy nos we rzici miōł,i ino sie ło nos spomino roz na śtyry lata.

– No, tożeście mi to wszyjsko wyeklerowali gryfnie, nale podwiyl co musza ciorać do dom, boch wylazła ino na kwilka do kōnzōmu coby Bercikowi maślōnki na tego jejigo kaca kupić.

I Wiycie! Bercik mi kiejsik pedzioł, co jejigo, kiej łon tak cosik barzij szluknie, to jejigo baba mo drugda cerwiono fresa. A u mie jes inkszij: kiej jo szlukna a moja Elza mie uwidzi to... jo mōm niyskorzij cerwiono papla!!!

A jo sie tak medikuja, iże jesce z tego srogie larmo i łostuda bydzie, kiej niy ino sam u nos, te wszyjskie mōndroki napocznom sie wadzić, fantować i ludziom metlać we łebach przy nojbliższych welōnkach, wyborach do Syjmu abo bele kaj. Nale, to jużaś ździebko zahaczyło ło srogo polityka, a polityce niy mōm sam berać, i tela!

I tak na łostatek sie ino miarkuja, co możnoście niyftore wice, niyftore konski już czytali lebo suchali, nale mie te spōminki tak naszli cheba skuli tyj gryfnyj pogody za łoknym, skuli tego co już mōmy podzim a wtynczos cowiek (czym ci jes starszyjszy) wroco sie nazod do tych lot kiej bōł śpikōłym, kiej bōł bajtlym i zdo mu sie co ta sklerōłza jesce go niy dopadła, jesce mu sie we palicy wszyjsko niy belōnto a... to jes psinco prowda. Kiej już pizło abrahama, kiej już i pizło (nikiej mie) i dziesiyńc rokōw wiyncyj, to corozki barzij boczy sie to co bōło downij a przepōmino sie to co sie przidarziło wczorej, łōński tydziyń lebo łōńskigo roku, pra? Beztoż tyż możno jedyn mōndrok godoł, co szkryflać idzie ino ło tym co cowiek zno a niy lo tym co sie we żywocie nawynokwiało, nazmyślało. I skuli tego moga sam jesce rzyknońc cosik telkigo co miyndzy kamratami niyftorzi godali:

– Zefel, Zefel, a kaj ty mosz „śledziōna”?

– Jak to kaj, jak to kaj?

– No, cheba, tam kaj mosz buksiok, kaj mosz zygarek, pra?

– E, to niy jes myjglich!

– A po jakiymu?

– Bo jo mōm mōj buksiok we lyjamcie, znacy we lōmbardzie!!!!

Ha, ha i tu mi sie na łostatek spōmniōł jesce jedy wic, dejcie pozor!

– Suhejcie ino, panie Mamzelik, czamuście pichli tyn buksiok, tyn zygarek???

– Anō, tociech sie szōł, panie sądco, pomaluśku, a tyn buksiok, tyn zygarek tyż sie szōł pomaluśku. Takech sie miarkowoł kiej tak idymy łoba, to tyż możno sie pojńdymy łoba do kupy – nō i tożechmy sie podeptali łoba sakōm-pakōm, znacy cuzamyn.

No, i to możno by bōło na dzisioj a beroł, łozprawioł nikiiej zawdy (downij) we sobota

Ojgyn z Pniokōw